

על שאול שלו – דמות מופת

מאת: אסתר חיות – נשיאת בית המשפט העליון

סגן אלוף שאול שלו, מפקד גדוד 184 של השריון, נפל ביומה הרביעי של מלחמת יום הכיפורים. שלושה ימים ושלושה לילות נלחם שאול עם הגדוד שעליו פיקד בניסיון להדוף את הכוחות המצריים אשר חצו את קו המעוזים הישראלי לאורך תעלת סואץ. ביום הרביעי למלחמה התברר כי לוחמי מעוז "פורקן", שפינו את המעוז ויצאו לחבור אל כוחותינו, נלכדו תחת אש תופת ונדרשה פעולה לחילוץ. הטנק שעליו פיקד שאול היה חלק מכוח החילוץ. הכוח מנה מספר מצומצם של טנקים ונגמ"שים אשר יצאו לכיוון הלוחמים המכותרים. בספרו של אהוד מיכלסון "אבירי לב – גדוד 184", מספר קצין המודיעין זאביק ליכטמן על ההכנות שקדמו לפעולת החילוץ: "שלו קבע מי יהיה בצוות החילוץ. הוא אמר: 'אני כן, והסמג"ד לא'. המג"ד לקח את זה כפרויקט אישי שלו. הוא לקח את החילוץ על עצמו כחובה אישית. כשהתעורר ויכוח למה המג"ד צריך לצאת לחילוץ ולא שולחים לכך את אחד הקצינים הזוטרים יותר, אמר שלו: 'זו אחריות אישית שלי'".¹ אזור החילוץ המה כוחות מצריים והיה נתון תחת הפגזה כבדה. הנגמ"שים שנועדו לבצע את החילוץ נפגעו בזה אחר זה והטנק הנוסף שיצא עם שאול נפגע אף הוא. כלי התחבורה היחיד שנותר לביצוע פעולת החילוץ היה הטנק של שאול. הוא המשיך לנוע לבדו תחת אש ולחפש אחר הלוחמים הנצורים. קצין המבצעים אלדד מספר: "במהלך מבצע החילוץ שלו ראיתי את שלו כפי שלא ראיתי אותו קודם לכן וגם אחר כך. הוא היה מלא נחישות, מרוכז ודבק במטרה בצורה מרבית. תגובות הירי והפקודות שלו היו מושלמות, ללא בלבול או פקפוק".² שאול איתר את אנשי מעוז "פורקן" וחילץ את כל שלושים ושלושה הלוחמים מן התופת כשהם תלויים על הטנק שלו, נאחזים בכל בליטה וזיז של מכונת הפלדה, והביאם למקום מבטחים.

בספרו של דוד גרוסמן, "אשה בורחת מבשורה", יש תיאור של פעולת חילוץ אשר אין ספק כי נכתב בהשראת סיפור הגבורה של שאול. את רגע החילוץ מתאר גרוסמן כך: "יוצא איזה קצין מהצריח, מסמן לנו להתקרב מהר, להיכנס לטנק. אנחנו צועקים לו, מה לעשות? איך? [...] תעלו כבר! ואנחנו שלושים ושלושה איש [...] עלינו על הטנק, כל אחד תפס משהו, אנשים הדביקו את עצמם לכנות של המאג"ים, עשרה הצטופפו בסל הצריח, אני טיפסתי מאחור, קפצתי ותפסתי את הרגל של זה שמעלי, מישהו אחר תפס

¹ אהוד מיכלסון אבירי לב – גדוד 184 196 (2003) (להלן: אבירי לב).

² אבירי לב, בעמ' 197

לי בנעליים, והטנק זז. לא סתם זז, דהר, בזיגזגים, לברוח מ'סאגרים', ואנחנו בקושי מחזיקים עליו. וכל הזמן חשבת, לא ליפול, לא ליפול [...] רק לחיות, לחיות".³

מפקד החטיבה, תת-אלוף אמנון רשף, אמר לימים שמבצע החילוץ של לוחמי מעוז "פורקן" בפיקודו של שאול היה פעולה הרואית ו"גילוי מופתי של מסירות [...] שאין רבים כמותו בהיסטוריה הצה"לית".⁴

שעות ספורות בלבד לאחר פעולת החילוץ יצא שאול בראש הגדוד שעליו פיקד למשימה הבאה – התקפה חטיבתית על תעוז "טלביזיה". במהלך תקיפה זו נפגע שאול מרסיס פגז ונהרג. שאול היה בן 33 בלבד במוותו.

פעולת החילוץ ההרואית וגבורתו של שאול תחת אש, ראוי שתיכתב בספר דברי הימים של צבא ההגנה לישראל ועליה יש לחנך דורות של מפקדים. אך בעיני גבורתו של שאול אינה מתמצה רק בסיפור האחד הזה. לאחר מותו כתבה אלמנתו, גבריאלה שלו (גבי בפי מכריה) בספר שערכה לזכרו: "אל הצבא התייחס שאול כאל דרך חיים [...] הבין כי צו התקופה הינו ויתור על מילוי משאלות אישיות, השגת רצונותיו בפני צורכי האומה, שירות הכלל בדרך שנראית לו צודקת [...] השירות בצבא הביא לידי ביטוי והגשמה את משאלות ליבו הכמוסות [...] הפיקוד על אנשים והכוונת דרכם על פי אידאל גדול וצודק בו האמין בכל נפשו הצעירה והנלהבת: נצח ישראל".⁵ ההקרבה ומסירות הנפש של שאול, שעליהם מספרת גבי, והנכונות שלו לשרת את המדינה לאורך שנים בשירות הקבע, אף הם בעיניי ביטוי של גבורה. זוהי גבורה מסוג אחר. היא מגלה את עצמה יום-יום ושעה-שעה והיא שואבת את תעצומותיה מאותו המעיין אשר ממנו נשאבות תעצומות הנפש של הגבורה בקרב. זוהי גבורתו של אדם המונע מאידאלים של אהבת העם והארץ, ושואל היה גיבור גם במוכן הזה. הוא היה מוכן להקריב את התועלות הפרטיות שלו למען האידאלים שבהם האמין ורתם למען אותה המטרה גם את בני משפחתו – גבי אשתו האהובה וילדיו נרקיס וערן – שהיו יקרים לו כנפשו. גילויי גבורה והקרבה יומיומית מסוג זה ראויים אף הם כי נעלה אותם על נס. הם חשובים ונחוצים לנו כאז כן עתה, שהרי לאורך כל שבעים שנות עצמאותה, לא חדלה מדינת ישראל ולו ליום אחד להיאבק על קיומה.

³ דויד גרוסמן אשה בורחת מבשורה 565 (2008).

⁴ אבירי לב, בעמ' 214.

⁵ ספר הזיכרון לשאול, בעמ' 6.

לא הכרתי את שאול. חברותי עם גבי נולדה שנים לאחר מותו. על דמותו המיוחדת ומעוררת ההשראה למדתי מתוך דברים שכתב במהלך חייו ומדברים שסיפרו וכתבו אחרים עליו. שאול נולד בשנת 1940 בתל אביב. בן יחיד להוריו, רחל ואברהם פרידלר. ילד יפה תואר, אינדיווידואליסט, אוהב ספר ובעל אישיות חזקה וכובשת. מתוך אהבת המרחבים והשאיפה לאזן בין צורכי הגוף והנפש, הרבה שאול בנערותו לבלות שעות ארוכות ליד הים וגם בבגרותו היה נוהג לצאת לריצות ארוכות על החוף. במובן זה דומה שאול לאותם אנשים שעליהם כתבה המשוררת זלדה: "הָרוּחַ הָרַעַנְנָה שֶׁל הַיָּם / חוֹדְרָת לְחַיִּיָּהֶם, / הָרוּחַ הָרַעַנְנָה שֶׁל הַיָּם / חוֹדְרָת לְמַחְשָׁבוֹתֵיהֶם, הָרוּחַ הָרַעַנְנָה / חוֹדְרָת לְיַחְסֵיהֶם עִם שְׂכֵנֵיהֶם / וּלְיַחְסֵיהֶם עִם בְּנֵי מְשֻׁפְחָתָם. / הִיא מְנַצְנֶצֶת בְּעֵינֵיהֶם / וּמְשַׁקֶּת בְּתַנוּעוֹתֵיהֶם [...] אֲמַת-הַמַּדָּה לְמַעֲשֵׂיהֶם / הִיא אֲמַת-הַמַּדָּה שֶׁל הַיָּם וְתַפְאֶרְתּוֹ"⁶.

עם גיוסו לצבא התנדב שאול לצנחנים ולאחר פציעת צניחה עבר לשרת בסיירת שקד. כשפרצה מלחמת ששת הימים היה שאול בחופשת לימודים מטעם הצבא. הוא הצטרף אל חבריו בסיירת ולחם עמם בסיני. לאחר המלחמה סיים שאול את בחינות הגמר של האוניברסיטה, חזר לצבא ועשה הסבה לחיל השריון. הוא לחם כמפקד פלוגת טנקים במלחמת ההתשה על גדת תעלת סואץ, והמשיך לשרת בשורה של תפקידי פיקוד בכירים בחיל. במלחמת יום הכיפורים פיקד שאול, כפי שסופר, על גדוד 184 של השריון שלחם בסיני.

סקרנותו האינטלקטואלית של שאול לא ידעה שובע ולאורך כל חייו נהג "לבלוע" ספרים בתחומים שונים ובהם ספרי פילוסופיה, היסטוריה ומדע. במהלך שירותו הצבאי השלים שאול תואר בפילוסופיה ובהיסטוריה באוניברסיטה העברית, והקפיד לנצל כל רגע פנוי לקריאה, להתבוננות וכן לכתובה שבה הפליא לעשות. נפשו של שאול נקשרה בנפשה של גבי מאז שהיה כבן 17 שנים. שאול כתב אל גבי מכתבי אהבה רבים לאורך תקופת שירותו הצבאי. היא הייתה אהבת נעוריו ומכתבי האהבה המרגשים שכתב לה משקפים את הקשר האמיץ ביניהם, שהבשיל ברבות השנים לקשר של נישואין והוליד את המשפחה שהקימו. חלק מן המכתבים הללו נדפסו בספר לזכרו, ועיון בהם מגלה כי הוא בחר לתאר את שתי אהבותיו הגדולות – האהבה לארץ ישראל והאהבה לגבי – באותם המילים ממש. על החיבור העמוק שחש לארץ ולנופיה כתב לגבי:

⁶ זלדה שירים.

"לפעמים, ברגעים מאוד לא צפויים ולא סבירים, יש ואתה מרגיש לפתע קשר עצום וחזק שמתהדק בינך לבין הארץ שאתה חי בה. כליל גשם אחד צעדנו קלומטרים רבים בארץ הגליל [...] הלכנו בשביל צר-צר שנמתח על צלעות מסולעות מגוידות בשרשי הזיתים העתיקים. לפתע נפרם כאלו פרם במסך האטום הכבד שמלמעלה, וחרמש מזהיר ודק של ירח חדש הציץ למטה [...] אני לא יכול לתאר את הרגש שהרגשתי – קשר אמיץ מאין כמוהו לארץ"⁷.

ובאותה עוצמה מתאר שאול את הקשר שלו לגבי. בשנת 1963 כשמלאו ארבע שנים לחברותם, כתב לה:

"אם לזמן יש טעם, אזי לארבע השנים שחלפו ביננו יש טעם שכזה – מין מתוק עוקץ, שמכמיר את הלב, שצובט אי-שם כל כך עמוק, שלא ידעת שישנם מעמקים כאלו. ארבע שנים לא זמן מועט הן. אני מנסה להזכר, לראות אותך שוב בתיכון, בתכלת, ובחקי-של-צבא. את יודעת היאך שזה קורה: נפרם לפתע פרם ביריעה, והמון זכרונות ומראות, שכבר כמעט שכחת, מתדרדרים צבעוניים וצלולים, ומציפים כל מיני דברים שבודאי שכחת כבר. איזה מבט בודד, או מלה שפעם אמרת [...]"⁸.

כמה מרגש לראות כי תיאור אהבתו את הארץ ותיאור אהבתו את גבי נדמו שניהם בעיניו לפתח הנפתח לפתע ביריעת השמיים העוטפת את העולם – "נפרם לפתע פרם ביריעה" "לפתע נפרם כאילו פרם במסך" – ומבעד לפתח הזה חווה שאול בדמיונו התגלות של יופי שאין לו שיעור.

בספר לזכרו תיארה גבי את אישיותו התוססת והרב-גוונית של שאול כ"מזיגה שבין גוף ונפש, כוח ורוח"⁹. מתוך המזיגה המופלאה הזו צמחה דמות מופת של מפקד רגיש ואמיץ, גיבור וחכם שאבד למשפחתו ולנו והוא באביב חייו.

⁷ ספר הזיכרון לשאול בעמ' 70.

⁸ ספר הזיכרון לשאול, בעמ' 76-77.

⁹ ספר הזיכרון לשאול בעמ' 5.